

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สาระสำคัญส่วนหนึ่งในยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555 – 2559 ระบุถึงการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง เน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง โดยบทบาทของสถาบันการศึกษาในพื้นที่และการสนับสนุนสิทธิชุมชน พร้อมทั้งให้มีการเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนกับแผนระดับต่างๆ ในพื้นที่และระดับชาติ รวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในโลกอาเซียน และสร้างความใกล้ชิดทางสังคม วัฒนธรรมและปฏิสัมพันธ์กับประเทศในอนุภูมิภาค สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพ ที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และเกิดการใช้ประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดยการเชื่อมโยงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น พัฒนาต่อยอดสู่วิสาหกิจชุมชน สนับสนุนการพัฒนาของกลุ่มอาชีพที่ครบวงจร ทั้งห่วงโซ่มูลค่า ยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิตและการบริการ พร้อมทั้งการเพิ่มขีดความสามารถแก่เกษตรกรให้มีการผลิตคุณภาพสูงขึ้น สามารถเข้าถึงตลาดได้ดีขึ้นและมีระบบการบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554 : 36)

โครงสร้างทางสังคมมีช่องว่างที่แตกต่างกันมากระหว่างชนชั้นทั้งในด้านองค์ความรู้ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ แตกต่างกันมากระหว่างกลุ่มคน เพิ่มและปรับปรุงช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการปฏิบัติงานภาครัฐ การจัดสรรทรัพยากรและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้จ่ายภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทุกระดับ รวมทั้งภาครัฐให้ข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้องและรวดเร็ว มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมไทย โดยธรรมาภิบาล กระตุ้น สร้างจิตใต้สำนึกในการดำเนินธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคมและ

เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการสร้างเสริมเข้มแข็งชุมชนในการตรวจสอบและแก้ไข ปัญหา พัฒนามาตรฐานระบบการคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อการคุ้มครองภายในประเทศและการ รองรับการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการและข้อมูลข่าวสารอย่างเสรีในประชาคมอาเซียน โดยการ เพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎระเบียบด้านมาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยของสินค้า และบริการ การเพิ่มสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาค ประชาชน กระตุ้นกิจสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจเอกชน (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 : 36)

จากการศึกษาสถานการณ์กลุ่มอาชีพในเขตพื้นที่ตำบลนาเชือก ในอดีต ข้อมูลของกลุ่ม อาชีพในชุมชน ตำบลนาเชือก อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ในยุคก่อตั้งบ้านนาเชือกได้ หรือ (ยุคอุดมสมบูรณ์) ปี พ.ศ. 2460 – 2506 มีการประกอบอาชีพโดยการพึ่งพา ทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลักในการดำรงวิถีชีวิตของชุมชน โดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกันในการประกอบของอาชีพกลุ่มต่างๆ เช่น การใช้ลำห้วยยาง หนองฝ้ายสาธารณะ ป่าชุมชนดอนกรอม การดำเนินวิถีชีวิต เชื่อมโยงภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นเดียวกันของกลุ่ม อาชีพในชุมชน ในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีมีความเอื้อเพื่อเพื่อแพร่ซึ่งกันและกัน และทำ นาร่วมกัน มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์ กล่าวโดยสรุป ยุคนี้ เป็นยุคที่มีความสมบูรณ์ ทางธรรมชาติ การประกอบอาชีพและวัฒนธรรม ของกลุ่มอาชีพใน ชุมชนเดียวกัน (นายถวิลชัย วรรณะวิจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

ยุคบ้านนาเชือกเหนือ – สร้างชลประทาน (ยุคดกดอย) ในปี พ.ศ. 2507 – 2535 รัฐได้ ส่งเสริมพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ได้ก่อสร้างเขื่อนลำปาว การเกษตรหรือกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลง เช่นการทำนาสองฤดู รวมทั้งการทำ เกษตรกรรมอื่น ๆ การทำนาแบบเทคโนโลยีแบบสมัยใหม่ โดยไม่คำนึงถึงนิเวศธรรมชาติ ที่อุดมสมบูรณ์ มุ่งหวังผลผลิตเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ เช่น การใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมี และ ยาปราบศัตรูพืช การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมถูกทำลาย จากการ เสวนากลุ่มอาชีพพบว่า การตัดไม้ทำลายป่า เกษตรกรทำนาสองครั้งในรอบปี การประกอบ อาชีพของเกษตรกร การส่งเสริมใช้ปัจจัยการผลิตเทคโนโลยีสมัยและใช้ปัจจัยภายนอก ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น ความหลากหลายของชีวภาพลดลง เกษตรกรรับผลกระทบ จากการผันผวนของเศรษฐกิจและนิเวศการเกษตรกรรม ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจาก การตัดไม้ทำลายป่า การใช้สารเคมี ยาปราบศัตรูพืชมากเกินไป ความล้มเหลวทางสังคม วัฒนธรรมและการฝักคั้นให้คนจนต้องอพยพ ไปอยู่ชายขอบของสังคมมากขึ้น ทรัพยากรพันธุ์

กรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านสูญหายไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะองค์ความรู้เกี่ยวกับการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ พืช สัตว์ ในสภาพเงื่อนไขของนิเวศท้องถิ่น และเทคนิคการเกษตรที่ใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอกมากเกินไปในการประกอบอาชีพของชุมชน กล่าวโดยสรุปยุคนี้ ถือเป็นยุคถดถอยหรือทำลาย สาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงล้าหลังของธรรมชาติ การปรับเปลี่ยนอาชีพในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การล่มสลายของสังคมวัฒนธรรมอันดีงานของชุมชนถดถอย (แสง ภูจอมดาว, 2556 : สัมภาษณ์)

ยุคบ้านนาเชือกกับการเปลี่ยนแปลง (ยุคขัดแย้งและแย้งจึง) ปี พ.ศ. 2536 - 2556 เป็นยุคที่มีการประกอบอาชีพในชุมชน การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นเดียวกันและลักษณะการอยู่ร่วมกันของชุมชน ปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจสังคม การเมือง มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชุมชน ปฏิสัมพันธ์ภาคอุตสาหกรรมและสังคมเมือง ทำให้ความต้องการใช้เงิน เพื่อจับจ่ายใช้สอยและซื้อสินค้าอุตสาหกรรม อิทธิพลวัฒนธรรมเมืองจากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่อสารมวลชนอื่น ๆ ทำให้มีความต้องการในสิ่งใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ประกอบกับการถูกผนวกรวมเข้าระบบตลาดพาณิชย์ ทำให้เปลี่ยนแปลงชนิดและคุณภาพของการผลิต จนเกิดลักษณะการพึ่งพาต่อปัจจัยการผลิตจากฝ่ายนอก ระบบตลาด การขนส่ง ระบบเงินกู้ ซึ่งเกษตรกรพึ่งพาตนเองได้น้อยลง ความมั่นคงในการทำเกษตรก็ลดลง วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับระบบนิเวศการเกษตรและเทคนิคการเกษตรพื้นบ้าน กำลังสูญหายไปอย่างรวดเร็ว เพราะองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพื้นบ้าน ไม่ได้รับความสนใจจนทำให้ระบบการเกษตรแผนใหม่ ขยายตัวถูกครอบงำระบบเกษตรดั้งเดิม การประกอบอาชีพในชุมชน และการทำการผลิตที่ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ การอพยพแรงงานจากชนบทสู่เมืองทำให้ชนบทขาดแรงงานหนุ่มสาวในการประกอบอาชีพการเกษตร ความเสื่อมโทรมของดินและน้ำอันเนื่องมาจากการใช้สารเคมีและยาปราบศัตรูพืช ในการทำลายผลผลิตใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในการประกอบอาชีพมากขึ้นควรกับวิถีชีวิตยุคการเปลี่ยนแปลงอย่างอย่างพลวัตของสังคมปัจจุบัน (พิน สภาวิสิทธิ์ . 2556 : สัมภาษณ์)

จากประเด็นปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้นำเสนอลำดับประเด็นปัญหาในยุคต่าง ๆ ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารท้องถิ่น ตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาเชือก ตำบลนาเชือก อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยกลุ่มอาชีพบนฐานความใกล้ชิดทางสังคม ตำบลนาเชือก อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ในประเด็นสถานการณ์การรวมกลุ่มอาชีพจากอดีตถึงปัจจุบัน ว่าเป็นอย่างไรจะสร้างและพัฒนาการรวมกลุ่มอาชีพ บนฐานความใกล้ชิดทางสังคม ได้อย่างไรบ้างและจะขยายผลการเรียนรู้ในพื้นที่อื่น ได้อย่างไร โดยใช้

แนวคิดหลักพุทธธรรมมรคมีองค์ 8 ประการ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนกลุ่มอาชีพบนฐานความใกล้ชิดทางสังคม สู่ความเข้มแข็ง ยั่งยืนในชุมชน

คำถามการวิจัย

1. สถานการณ์การรวมกลุ่มอาชีพในพื้นที่ตำบลนาเชือก อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. กระบวนการรวมกลุ่มอาชีพบนฐานความใกล้ชิดทางสังคมในพื้นที่ตำบลนาเชือกได้อย่างไร
3. การขยายผลการเรียนรู้ของกลุ่มอาชีพบนฐานความใกล้ชิดทางสังคมในพื้นที่อื่นเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มอาชีพในพื้นที่ ตำบลนาเชือก อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อสร้างกระบวนการรวมกลุ่มอาชีพบนฐานความใกล้ชิดทางสังคมในพื้นที่ตำบลนาเชือก อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อขยายผลการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มอาชีพบนฐานความใกล้ชิดทางสังคมในพื้นที่อื่น

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้านและกลุ่มอาชีพเก่าในบ้านนาเชือก จำนวน 180 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัย มุ่งศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มอาชีพในพื้นที่ตำบลนาเชือก ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จากนั้นมุ่งศึกษาเพื่อสร้างและพัฒนากลุ่มอาชีพบนฐานความใกล้ชิดทางสังคม โดยใช้แนวคิดหลักพุทธธรรมมรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรม แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง แนวคิดเส้นทางสังคมสีเขียวและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 มาเป็นฐานในการขับเคลื่อนและนำไปสู่การเรียนรู้และขยายผลในพื้นที่อื่นต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษากลุ่มอาชีพบนฐานความใกล้ชิดทางสังคมที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน เชื่อมโยงภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นเดียวกัน ที่มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ในพื้นที่และเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชน ในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง ในเขตพื้นที่ตำบลนาเชือก อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเขตพื้นที่ตำบลนาเชือก อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาศึกษาตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2556 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2557 โดยแบ่งเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 สร้างกลุ่มแกนนำ (เกษตรกรดินแบบ) เดือนกันยายนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2556

ระยะที่ 2 สร้างกระบวนการรวมกลุ่มอาชีพบนฐานความใกล้ชิดทางสังคม เดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2557

ระยะที่ 3 การเรียนรู้ร่วมกันและขยายผลในพื้นที่อื่น เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2557

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ให้นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัยเรื่องกลุ่มอาชีพบนฐานความใกล้ชิดทางสังคมในพื้นที่ ตำบลนาเชือก อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้

การขยายผลการเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่ หมายถึง กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพระหว่างกลุ่มอาชีพตำบลนาเชือก อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์และกลุ่มอาชีพอื่น ๆ

มรรคมืองค์ 8 (อัญญังคิกมรรค) หมายถึง แนวทางดำเนินอันประเสริฐของชีวิตหรือ กาย วาจา ใจเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ เรียกว่า อริยมรรค แปลว่าทางอันประเสริฐเป็น ข้อปฏิบัติ สัมมาทิฎฐิ คือ ความเข้าใจที่ถูกต้อง สัมมาสังกัปปะ คือ ความใส่ใจถูกต้อง สัมมาวาจา คือ การพูดจาถูกต้อง สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำที่ถูกต้อง สัมมาอาชีวะะ คือ การดำรงชีพถูกต้อง สัมมาวายามะ คือ ความพากเพียรถูกต้อง สัมมาสติ คือ การระลึกประจำ ถูกต้อง สัมมาสมาธิ คือ การตั้งใจมั่นถูกต้อง เมื่อย่นรวมกันแล้วเหลือเพียง 3 คือ สติ สมาธิ ปัญญา

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบวิวัฒนาการของการรวมกลุ่มอาชีพในพื้นที่ ตำบลนาเชือกตั้งแต่อดีตถึง ปัจจุบัน
2. เกิดการสร้างกลุ่มอาชีพบนฐานความใกล้ชิดทางสังคม ตามหลักพุทธธรรมมรรค มืองค์ 8 และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ตำบลนาเชือก อำเภอขามเฒ่า จังหวัด กาฬสินธุ์
3. เกิดการขยายผลการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มอาชีพบนฐานความใกล้ชิดทางสังคม ในพื้นที่อื่น